

ÇUŞ'LERİN TÜRKİYE ŞEKER POLİTİKALARINA ETKİLERİ

Ahmet ATALIK¹

Giriş

Batılı stratejistlerin iki kutuplu dünyaya uygun gördükleri isim “dehşet dengesi” idi. Bu kutupların bir tarafında Sovyetler Birliği, diğer tarafında da Amerika Birleşik Devletleri (ABD) bulunuyordu. Sovyetler Birliği'nin dağılması ile dehşet dengesinin sağlamış olduğu “caydırıcılık ve denge” ortadan kalktı ve yerküremiz, tam anlamı ile “dehşet verici bir dengesizliğe” dönüşmeye başladı. Oluşan boşluğu, kapitalizmi bir mahmuz gibi kullanarak dünyayı kapitalizm vasıtasıyla işgal etmek isteyen ABD'nin (ve Batı'nın) dehşet veren politikaları doldurdu.

Kapitalizm uzun yıllardan beri, hatta sömürgeci imparatorluklar döneminden beri şahıslar, patronlar ve şirketler zinciri üzerine oturmuştur. Ancak şirketlerin, yeni kapitalizm içindeki konumları hızlı bir değişim sürecine girmiştir. Batı boyutlu yeni dünya düzeninde şirketler artık, iktisadi misyonlarının dışında da asli görevler almaya başlamışlardır. Şirketler mademki tek dünya pazarında her yere giriyorlardı, girdikleri yerlerin siyasetini, kültürünü, hatta ordularını da yönlendirecek bir donanım ve misyonla yüklenmiş olmalıydılar. Dev şirketler, faaliyet gösterdikleri ülkelerde “örtülü hükümet” gibi çalışacaklar ve bunun gerektirdiği donanıma sahip olacaklardı.

Önce birleşmeye başladılar ve ölçekleri büyüdü. Sonra bünyeleri değişmeye başladı. Siyasetçi, asker gibi uzmanlar, en az iktisadi olanlar kadar önem taşımaya başladı. Batı'nın şirketleri yalnız Batı kapitalizmini ve devletlerini değil, dışarıda faaliyet gösterdikleri ülkeleri de yöneteceklerdi. Artık halk yoktu, şirketler vardı.

Batı kapitalizmi içinde şirketin çıkarı ile ülkenin çıkarı uyum içindedir, örtüşürler. Buna karşılık, Batı kapitalizmi dışındaki ülkelerde, yani dünyanın %90'ına yakın bölümünde şirketlerin çıkarı ile ülkenin çıkarı karşı karşıya getirilmiştir. Batı içindeki örtüşme, şirketlerin dış sömürgelerinin kendi ülkelerine sağladığı yararlarla ilgilidir.

Batı kapitalizmi içinde şirket çıkarları ülke çıkarları ile örtüştüğünden iktisadi refah bakımından bir sorun bulunmayacaktı. Faturayı, Batı kapitalizmi dışındaki ülkeler üstleniyorlardı. Yani, kapitalizmin kaybettiği tarafta bulunanlar, dünya nüfusunun %90'a yakın bölümü!

Dünya politikasına yön veren dev şirketler çok uluslu şirket (ÇUŞ) gibi görünürler. Çok uluslu olmaları, sadece birçok bölgede birden faaliyette bulunmalarından kaynaklanır. Bir çoğu aile şirketleridir. Onlar sadece Batı kapitalizmine hizmet verirler.

Şekerin üretim kaynakları

Şeker temel olarak,

- ✓ şeker kamışı
- ✓ şeker pancarı

---

¹ TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası İstanbul Şube Başkanı

- ✓ mısır ve patates gibi nişasta kökenli ürünlerden elde edilir.

Şeker kamışı, şekerin en ucuz üretim hammaddesi olmasına karşın ekolojik şartlar gereği ülkemizde yetiştirilmesi olanaklı değildir. Şeker pancarı Türkiye’de geniş alanlarda yetiştirilir ve 30 şeker fabrikasında işlenerek sakkaroz kökenli şeker üretilir. Türkiye, mısırdaki önemli derecede dışa bağımlıdır.

Şeker pancarı üretimine kota uygulaması

1998 yılında şeker pancarı üretimi 17.6 milyon ton civarındayken aynı yıl uygulamaya konan kota uygulaması, 1999 tarihinde IMF ile yapılan stand-by anlaşması çerçevesinde şeker pancarı ile ilgili olarak verilen sözler ve 2001’de çıkarılan Şeker Yasası hükümleri gereği 2002’de yaklaşık 450 bin üretici ailesi 300 bin hektarlık bir alanda yaklaşık 12 milyon ton pancar üretimi gerçekleştirmiştir. 2003 yılında ise toplam pancar üretimi 10.2 milyon tona kadar düşmüştür.

Yurt içinde şeker pancarı üretimi kısıtlanırken şeker ithalatı devam etmekte ve nişasta bazlı şeker üretim kotaları ise Bakanlar Kurulu kararı ile artırılmaktadır.

Şeker pancarından şeker üretimi teşvik edilen ABD ve AB ülkelerinde bu sektör %200 gümrük vergileri ile korunurken Türkiye %135 gümrük vergisi uygulamaktadır. Artan nüfusumuza karşın şeker talebinin artmaması ülkemizde yasadışı şeker ticareti yapıldığının önemli bir göstergesidir.

Türkiye’de pancardan şeker üretiminin maliyeti AB’nin altındadır

Gerek Hazine bürokratlarımız gerekse medya tarafından sık sık ifade edildiği üzere Türkiye’de şeker pancarından şeker elde etmenin maliyetinin dünya fiyatının kat kat üzerinde olduğu söylemleri kesinlikle doğru değildir. 2001/2002 verilerine göre, Türkiye’de pancar şekerinin tonu 550-600 dolara, AB ülkelerinde ise 660 dolara mal edilmektedir.

AB ülkeleri içerisinde Almanya ile birlikte en çok şeker pancarından şeker üreten Fransa’yı örnek vermek gerekirse; Fransa 2.5 milyon ton şeker tüketimine karşın yaklaşık 4.5 milyon ton pancar şekeri üretmektedir. 2 milyon ton şeker üretim fazlası olan Fransa asla üretimini kısmamaktadır. Bunun yerine tonunu yaklaşık 600 dolara ürettiği şekeri 250-300 dolardan dünya piyasalarına vermektedir. Şekerin perakende satış fiyatının 1 dolar civarında olduğu Fransa, şeker pancarından şeker üretmeyip tamamıyla dünya piyasalarından ucuz şeker alsa halkına kilogramı 35-40 cente şeker verebilecekken bu yolu tercih etmemekte, dışarıya verdiği ucuz fiyatın açığını kapatabilmek için de iç piyasasındaki şeker bu fiyatı eklemektedir. Neden? Çünkü Fransa, şeker pancarı tarımının çiftçisine ve ülkesine sağladığı faydaları çok iyi bildiğinden üretebildiği kadar üretme yolunu seçmektedir; Türkiye’de yapılmakta olduğu gibi kısıtlama yolunu seçmemektedir!

Şeker pancarı tarımının yarattığı katma değer

Şeker pancarı tarımının faydalarını aşağıdaki gibi özetlemek mümkündür:

- ✓ Şeker pancarı tarımı ile yaklaşık 450 bin çiftçi ailesi uğraşmaktadır. Hane halkı düzeyinde bu sayı yaklaşık 2.5 milyon kişiye karşılık gelmektedir.

- ✓ Kırsal kesimde ayçiçeği tarımına göre 4.4 kat, buğday tarımına göre 18 kat daha fazla istihdam oluşturur.
- ✓ Şeker fabrikalarında yaklaşık 30 bin kişi çalışmaktadır.
- ✓ Şeker pancarı tarımı, sağladığı yüksek istihdam ile köyden kente göçün hızını kesmektedir.
- ✓ Şeker pancarı çiftçisi devlete hiç yük olmadan 170 bin hektar kıraç tarım arazisini tamamıyla kendi yatırımı ile sulu tarıma kazandırmıştır. Devletin bu kazancının parasal karşılığı 340 milyon dolardır.
- ✓ Şeker pancarı üretimi için ton başına yapılan harcama buğdaydan 3.7 kat, ayçiçeğinden 7 kat daha düşüktür. Buna karşın birim alanda buğdaydan 3.3 kat, ayçiçeğinden 2 kat daha fazla katma değer yaratmaktadır.
- ✓ Şeker pancarı tarımı buğdaydan 1.5 kat, ayçiçeğinden 1.9 kat daha fazla makine kullanımına olanak sağlar.
- ✓ Şeker pancarının baş, yaprak, posa ve melası ucuz hayvan yemi olarak kullanılmaktadır.
- ✓ Şeker pancarının fabrikada işlenmesi sonucu elde edilen melas, maya sanayinin ana hammaddesidir. Melastan üretilen maya 80 ülkeye ihraç edilerek döviz girdisi sağlamaktadır.
- ✓ 1 dekar şeker pancarı, taşımacılık sektörüne 5.7 ton yük sağlar. Türkşeker, 2000 yılında taşımacılık sektörüne 15 milyon ton yük sağlayarak 57 trilyon TL ödeme yapmıştır.
- ✓ Şeker pancarı, kendinden sonra ekilen üründe verim artışı sağlar.
- ✓ 1 dekar şeker pancarının fotosentez sonucu havaya verdiği oksijen ormandan 3 kat daha fazladır ve 6 kişinin 1 yıllık ihtiyacını karşılayabilecek düzeydedir.

Şeker pancarı tarımının faydalarını ana hatları ile toparlarsak; çiftçimize makineli tarımı ve sulu tarımı öğretmiştir, yarattığı istihdamla köyden kente göçün önündeki en büyük engeldir, taşımacılık sektörüne ve hayvancılık sektörüne büyük katkı sağlamaktadır. Şeker pancarı tarımı Cumhuriyet’le birlikte Türkiye’ye girmiştir. Türkiye’nin şeker üretmediği dönemlerde stratejik öneme sahip bu ürünü kat kat daha pahalıya ithal ettiği unutulmaması gereken önemli bir konudur.

Türkiye’de mısır üretimi ve nişasta bazlı şeker (NBŞ) sorunu

3 Kasım 2002 seçimlerinden önce miting meydanlarında, şeker pancarı üreticilerinin vü dolayısıyla ulusal çıkarlarımızın aleyhine olan Şeker Yasasını kaldıracağını ifade eden AKP, yasayı değil ama NBŞ kotasını yukarı doğru kaldırarak yükseltmiştir. Bu da, şeker pancarı ekim alanlarının daralmasına yol açacağından hem şeker pancarı üreticisinin aleyhine hem de tam kapasiteyle çalışamayacaklarından ötürü zarar edecek olan şeker fabrikalarında çalışanların aleyhine, en önemlisi de tüm ülke insanlarımızın aleyhine olmuştur.

AB ülkelerinde NBŞ için ortalama %2’lik kota bulunurken, şeker pancarından şeker üretiminde birinci ve ikinci sırayı paylaşan ülkelerden Fransa’da bu oran %0.42, Almanya’da ise %0.89’dur. Türkiye’de 2001 yılında çıkarılan Şeker Yasası ile bu kota %10 olarak belirlenmiş ve Bakanlar kuruluna bu miktarı %50 artırma ve azaltma yetkisi verilmiştir. Bakanlar Kurulu da bu yetkiye dayanarak her yıl NBŞ kotasını %50 artırarak %15’e çıkarmıştır.

NBŞ üretiminde ana hammadde mısırdır. Türkiye’nin yıllık mısır üretimi 2 milyon ton ve tüketimi ise 3 milyon ton civarındadır. Yani Türkiye, mısır açığını kapatmak için her yıl 1-1.5

milyon ton mısır ithal etmek zorundadır. Bu ithalatın büyük bölümü de Arjantin ve ABD gibi transgenik (genetik yapısı değiştirilmiş) mısır üreten ülkelerden yapılmaktadır. AB ülkelerinde transgenik ürünler üzerinde hassasiyetle durulurken ülkemizde bu konu maalesef gündeme dahi gelmemektedir. Türkiye bu konuda da kobay ülke konumundadır.

Türkiye Fransa, Almanya ve ABD'den sonra üretimde 4. sırayı aldığı şeker pancarından şeker üretmek yerine NBS kotasını artırmak suretiyle şeker pancarı üretim alanlarını daraltmakta, dolayısıyla da şeker pancarından şeker üretimini azaltmakta, hammaddesi bakımından dışarıya bağımlı olduğu NBS üretimine yönelerek ABD'nin mısır üreticilerini desteklemektedir.

Pancar şekeri ve NBS arasındaki denge

NBS üretimi ile şeker pancarından şeker üretimi birbirlerini ters yönde etkilemektedir. Başka bir deyişle, birinin artması diğèrinin azalması anlamına gelmektedir. Ne yazık ki NBS kotalarında yaşanan artışlar şeker pancarı ekim alanlarını daraltmakta, pancar çiftçisini, şeker fabrikalarını, oralarda çalışanları ve tüm ulusu olumsuz etkilemektedir.

Bu olumsuzluğun sonucu köyden kente göç olacaktır. 450 bin şeker pancarı üreticisinin, şeker fabrikalarında çalışan yaklaşık 30 bin işçinin mağdur olması demektir. Zira NBS üreten fabrikalarda çalışanların sayısı yaklaşık 1.000 kişi kadardır. Hayvancılık ve taşımacılık sektörü yine olumsuz etkilenecektir.

Şeker pancarı üreticisi ile mısır üreticisi karşı karşıya getirilmeye çalışılmıştır

2003 yılında, NBS kotasının artırılmasıyla üretimde yerli mısırın kullanılacağı ve bunun da yerli mısır üretiminde artışına neden olacağı söylemleriyle kamuoyu yönlendirilmeye, mısır üreticisi ile şeker pancarı üreticisi karşı karşıya getirilmeye çalışılmıştır.

Türkiye'de üretilen mısırın, ekiminden ihracatına kadar her alanda desteklenen ve üretiminde de transgenik tohum kullanılması nedeniyle verimliliği çok yüksek olan ABD mısırıyla rekabet edebilmesi mümkün değildir. Mısır üretimimiz 1984 yılında uygulamaya konulmuş olan ikinci ürün projesi kapsamında 1.5 milyon tondan ancak 2 milyon tona çıkarılabılmıştır. Mısır üreticimizin desteklenmesinde kullanılan doğrudan gelir desteği (DGD) bir tarımsal destek olmaktan ziyade sosyal bir yardımdır. DGD, uygulandığı hiçbir ülkede tek başına uygulanan bir destekleme şekli olmayıp, üretim fazlası ürünler için uygulanmaktadır. Oysa Türkiye, birkaç ürünün dışında kesinlikle üretimini ve verimliliğini artırması gereken bir ülkedir. DGD ile desteklenen mısır üreticimizin yüksek fiyatlarla desteklenen ithal mısırla rekabet edebilmesi olanaksızdır.

Dünya Ticaret Örgütü'nün Uruguay Turu Tarım Anlaşması'na göre Türkiye'ye mısır için %180 gümrük vergisi koyma hakkı tanınmış olmasına karşın Türkiye, mısırın hasat döneminde bu ürünün ithalatında %20-45 gibi göstermelik gümrük vergileri uygulamış, ülkemiz yabancı mısır cennetine döndükten sonra gümrük vergisini yine %70 gibi göstermelik seviyelere çıkarmış ve yerli üreticiyi mağdur etmiştir. Yerli üretimimize kıyaslanamayacak ölçüde desteklendiği için yerli mısırımızdan çok daha ucuza gelen ithal mısır varken hiçbir NBS şirketi daha pahalı olan Türkiye'de yetişen mısırı tercih etmez. Dolayısıyla, NBS kotasının artırılmasının, tamamıyla kendi olanaklarıyla üretimini devam ettirmeye çalışan yerli mısır üreticimize hiçbir katkısı olmayacaktır.

Türkiye mısır üreticisi AB ve ABD mısır üreticisi ile rekabet edebilir mi?

ABD’de 400 hektar mısır eken bir üreticinin eline yaklaşık 334 bin dolar geçmektedir. Bu da hektar başına 835 dolar anlamına gelmektedir ki son derece büyük bir destek olduğu açıktır.

Mısır üreticisini destekleme konusunda AB de ABD’den geri kalmamaktadır. 2002-2006 yılları aralığında, AB’nin mısır ürünü için belirlediği eşik fiyat 157 euro/ton, müdahale fiyatı 101 euro/ton, doğrudan gelir ödemesi ise 63 euro/ton düzeyindedir. Buna göre mısır eken bir üreticinin eline geçecek en az fiyat 164 euro/ton olmaktadır.

Bu destekleri sunan gelişmiş ülkelerde işletme ölçeklerinin ülkemizle kıyaslanamayacak ölçüde geniş, tarımsal girdi fiyatları ve dolayısıyla üretim maliyetlerinin de çok düşük olduğu da göz önüne alınmalıdır.

Türkiye’de ise mısır ürünü için sağlanan destekleme düzeyi ise son derece yetersizdir. Ülkemizde dekara 16 milyon TL Doğrudan Gelir Desteği ödenmekte, alternatif ürün olarak mısır ekenlere 132 milyon TL/dekar ödeme yapılmakta, Toprak Mahsulleri Ofisi 310 bin TL/kg fiyatla mısır alımı yapmaktadır. Mazot, tohum, gübre, ilaç gibi girdilerin pahalılığı, işletme ölçeklerinin küçüklüğü, Türkiye mısır üretim maliyetlerinin yüksek olmasına neden olmaktadır.

Ayrıca, ABD ve AB’nin mısır ithalatına %200, Türkiye’nin ise %135 gümrük vergisi uyguladığı unutulmaması gereken önemli bir noktadır.

Ülkemizde nişasta ve NBŞ üreten firmalar

Nişasta ve NBŞ üretim sektöründe,

- ✓ Cargill (Bursa)
- ✓ Amylum (Adana)
- ✓ Pendik Nişasta (İstanbul)
- ✓ Sunar (Adana)
- ✓ Tat (Adana)

olmak üzere 5 şirket faaliyet göstermektedir. Bunlar iç ve dış piyasadan aldıkları mısırı işleyerek fruktoz ve glukoz şurubu üretirler.

Bu firmalardan Cargill ve Amylum yabancı, Pendik Nişasta yerli yabancı ortaklıklı, Sunar ve Tat yerli firmalardır.

Cargill Kimdir?

Cargill, 1865 yılında Amerika’nın Iowa Eyaleti’nin Conover Kenti’nde kurulmuş, yaklaşık 140 yıllık geçmişi olan bir Amerikan şirkettir. Günümüzde 60’ın üzerinde ülkede, 90 bin çalışanıyla, yıllık 60 milyar dolar cirosu olan bir şirkettir. Ülkemizdeki ana üretim konularından biri de nişasta bazlı şeker üretimidir.

Cargill şirketi, 1997 yılında Pendik Nişasta’nın %50 hissedarı şirketin hisselerini almak suretiyle Başbakan Recep Tayyip Erdoğan’ın Cola Turka vasıtasıyla yakın ilişki içinde olduğu diğer hissedar Ülker grubuyla yarı yarıya ortak olmuştur.

Cola Turka'da kullanılan tatlandırıcı Pendik Nişasta'dan temin edilmektedir.

Danıştay tarafından izinleri iptal edilen Cargill halen faaliyet göstermektedir

Cargill şirketinin Türkiye ile ilk ilişkileri 1960 yılında başlamıştır. Ülkemizde ilk şubesini 1986 yılında açmış olan Cargill, Bursa'nın Orhangazi İlçesinde 1997 yılında 90 milyon dolarlık bir mısır işleme tesisi kurmuştur.

DSİ'nin sulama sahası içerisinde inşa edilmiş olan bu tesisin kapladığı alan ilk iş olarak sulama sahası dışına çıkarılmıştır. Bursa Köy Hizmetleri 17. Bölge Müdürlüğü tarafından tesisin bulunduğu saha birinci derecede önemli tarım arazisi olarak tespit edilmiştir. Yani, gerek 1997 yılında geçerli olan gerekse günümüzde geçerli olan mevzuata göre tarımda kullanılması gereken tarım toprakları üzerinde Yüksek Planlama Kurulu kararı ile kurulmuştur. Daha sonra Danıştay tarafından izinleri iptal edilmesine karşın fabrika, günümüzde üretimine halen devam etmektedir.

Tarım toprakları üzerinde kurulu bulunan fabrika ile ilgili olarak, İznik Gölü'nü atıklarıyla kirlettiği gerekçesiyle, demokratik kitle örgütleri tarafından açılmış davalar bulunmaktadır. Bursa'nın Orhangazi İlçesi'nde bulunan Cargill'in fabrika yeri ile ilgili en büyük sorun da işte bu davalardır ve bu nedenledir ki Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, Amerika ziyaretinde doğrudan Cargill yetkilileri tarafından karşılanmıştır. Bundan sonra Orhangazi'de kurulu bulunan Cargill'e ait fabrika ile ilgili olarak yaşanacak olumlu ya da olumsuz gelişmeler, Başbakanımızın Amerika'da Cargill şirketi yetkilileriyle neler görüştiklerini ve ne sözler verildiğini bizlere açık bir şekilde yansıtacaktır.

NBŞ sektöründe kurulu kapasite

NBŞ sektörünün kurulu kapasitesi 935 bin ton olup bu kapasitenin 440 bin tonluk kısmı tek başına Cargill'e aittir. Devlet Planlama Teşkilatı'nın raporlarında 2005 yılı için NBŞ hedefi 430 bin ton olarak belirlenmesine karşın Cargill'in kurulu kapasitesi tek başına bu hedefi geçmiş ve toplam kurulu kapasite de iki katının üzerine çıkmıştır.

2003 yılı NBŞ kotası

Şeker Kurulu, 2003 yılı toplam şeker üretimini 2 milyon 340 bin ton olarak belirlemiş ve bunun %10'u olan 234 bin tonu NBŞ'lere tahsis etmiştir. Bakanlar Kurulu kendinden bekleneni derhal yaparak bu kotayı %50 artırma yetkisini kullanmış ve NBŞ kotasını 351 bin tona çıkarmıştır.

351 bin tonluk kotanın 160 bin tonu Cargill'e ayrılmıştır. Bu kota 440 bin ton kurulu kapasitesi olan Cargill için bir anlam ifade etmediği gibi 351 bin tonluk kota da toplam kurulu kapasitesi 935 bin ton olan 5 fabrika için hiçbir anlam ifade etmemektedir.

Bu fabrikalar kime ya da neye güvenerek bu denli yüksek kapasitelerle kurulmuşlardır?

NBŞ kotasının artırılması kime, ne fayda sağlar?

Hedefler belliyken kapasiteyi bu hedeflerin kat kat üzerinde artırmanın amacı ne olabilir? Yanıt gayet basit! Türkiye, %65'lik Ortadoğu şeker pazarını elinde tutmaktadır. Cargill'in

kavgası da Ortadoğuda'ki bu doğal şeker pazarını NBS pazarına dönüştürebilmektir. Yoksa, kendi ülkesinde %2 olan NBS kotasını Türkiye'de önce %10'dan %15'e çıkartmanın sonra da kotayı tamamıyla kaldırma mücadelesine girmenin ardındaki gerçek başka ne olabilir.

NBS kotasının artırılması olayından doğrudan fayda sağlayacak bir tarafta ABD'dir. Transgenik tohum kullanmak suretiyle diğer tohumlara göre iki kat daha fazla verim alabilen ABD dünya mısır üretiminin %38'ini gerçekleştirmektedir.

Türkiye'ye 2003 yılında toplam 1.8 milyon ton mısır girmiştir. Bunun 1.1 milyon tonu ABD'den, 357 bin tonu ise Arjantin'den girmiştir. Yani mısır dışalımının %80'i ABD ve Arjantin'den gerçekleştirilmiştir.

ABD'den borsa fiyatı ile ithal edilen mısır ya da soya ürününün transgenik olmama olasılığı yok denecek kadar azdır. Çünkü ABD'de transgenik olmayan ürün isteyen Avrupalı alıcılar için sözleşmeli üretimle normal mısır-soya üretimi yapılmakta ve tonu, borsa fiyatı düzeyinin 60 ila 70 dolar üzerinden satılmaktadır.

Türkiye'deki NBS üretimi tamamıyla iç piyasaya yönelik olarak gerçekleşmektedir. Bu nedenle de kotanın artırılması durumunda ABD'den ithal edilecek mısır, Türkiye'nin iç piyasasında tüketileceğinden ABD'nin mısır stoklarının eritilmesine yardım edecektir.

Kotanın artırılması NBS ihracatı artırır mı?

Ülkemizdeki NBS fiyatları dünya fiyatlarının üzerinde olduğundan sektördeki firmalar üretimlerini dışarıya satmak yerine iç piyasaya daha fazla sokabilmek amacıyla NBS kotasının artırılması için sürekli mücadele vermektedirler. Zaten kendi piyasalarını %2 gibi kesin sınırlarla koruyan ülkelere NBS satabilmekte mümkün değildir. Ülkemiz bu yönüyle de yabancı sermaye açısından tam bir cennet olmuştur. Ancak bu fayda ülkemiz insanının aleyhine gelişmektedir.

Şeker fabrikalarımızın analizi

Türkiye'de ilk şeker 26 Kasım 1926 tarihinde Alpullu'da üretilmiştir. Uşak şeker fabrikasında ilk üretim 17 Aralık 1926'da yapılmış ve bunu da 5 Aralık 1933'te işletmeye açılan Eskişehir Şeker Fabrikası izlemiştir. Bugün ülkemizde 27'si devlete 3'ü özel sektöre ait olmak üzere toplam 30 şeker fabrikası bulunmaktadır. Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş. (TŞFAŞ)'ne bağlı Amasya, Kayseri ve Konya şeker fabrikaları, 1991 yılı sonunda TŞFAŞ'ne verilen tevdir yetkisi kaldırılarak özelleştirilmişlerdir.

Şeker fabrikalarını üç grup altında toplayabiliriz;

- ✓ Birinci Grup Fabrikalar: Bunlar, TŞFAŞ ortalamasının altındaki maliyetlerde şeker üretmektedir. Genellikle 6.000 ton/günün üzerinde ortalama pancar işleme kapasitesine sahiptirler. Bu gruba giren fabrikalar Afyon, Burdur, Çorum, Ereğli, Eskişehir, Ilgın, Turhal ve Susurluk'tur. Bu fabrikaların tümünün kârlı olarak çalıştırılması olanaklıdır.
- ✓ İkinci Grup Fabrikalar: Ağrı, Alpullu, Ankara, Bor, Çarşamba, Elbistan, Erzurum, Kastamonu, Kırşehir, Malatya, Muş ve Yozgat fabrikalarıdır. Bu fabrikalar 2.000-4.000 ton/gün arasında pancar işleme kapasitesine sahiptir ve kârlı olarak çalıştırılabilmeleri teknolojilerinin yenilenmesi, tüm sektörleri kapsayan rasyonel

bölgesel planlamanın yapılması ve tarım tekniklerinin geliştirilmesi ile olanaklı olabilir.

- ✓ Üçüncü Grup Fabrikalar: Elazığ, Erciş, Erzincan, Kars, Kütahya ve Uşak fabrikalarıdır. Bu fabrikaların ekolojik koşullar nedeniyle kârlı çalışmaları neredeyse olanaksızdır.

Adapazarı Şeker Fabrikası 1999 depreminde ağır hasar gördüğünden çalıştırılmamaktadır.

Şeker fabrikaları gerçekten zarar ediyor mu?

IMF ile 1999 yılında yapılan stand-by anlaşmasıyla tarımsal KİT'lerin ekonomiye yüklerinin azaltılması amacıyla özelleştirilmeleri taahhüt altına alınmıştır. Özelleştirme Yüksek Kurulu'nun 20.12.2000 tarih ve 2000/92 sayılı Kararı ile devlete ait olan şeker fabrikalarının özelleştirme kapsamına alındığı belirtilmiştir.

Çalışanlarının ücretleri ile şeker pancarı taban fiyatı ve perakende şeker satış fiyatı hükümet tarafından belirlenen şeker sanayiini, başarısız olduğu için özelleştirme kapsamına alıp satacağımız demek komiklikten öte bir şey değildir; hükümetlerimizin aslında kendi başarısızlıklarını kabullenmesi olarak değerlendirilmelidir.

1998 yılını kârla kapatan TŞFAŞ, aynı şekilde 2001 yılını 64 trilyon TL, 2002 yılını 357 trilyon TL ve 2003 yılını da 350 trilyon TL kâr ile kapatmıştır.

Şeker fabrikaları özelleştirilir ise

Şeker sektörünün özelleştirilmesi durumunda yatırımcılar;

- ✓ Hammadde sorunu yaşamamak bakımından; pancar kalitesi ve verimi yüksek olan Orta Anadolu Bölgesi'nde bulunan,
- ✓ 6.000 ton/günün üzerinde pancar işleme kapasitesine sahip olan,
- ✓ Ürettikleri şekeri tüketim merkezlerine en kolaylıkla ve en az masrafla ulaştırabilecekleri

fabrikaları tercih edeceklerdir.

Sonuçta, sayıları yaklaşık 10'u bulacak fabrikalar üretime devam ederken diğerleri farklı söylemlerle kapatılacak ve oluşacak şeker açığı, özellikle AB ülkelerden ucuz şeker ithal edilerek kapatılmaya çalışılacaktır. Sektör dışa bağımlı bir hale gelecektir.

Daha ucuza şeker ürettiği gerekçesiyle NBS'lere tanınan ayrıcalıklar artırılabilecek ve sanayi şekeri tümüyle mısırdan elde edilen NBS'lere dayandırılacaktır. Bu durumda şeker pancarı ekim sahaları daha da daraltılacaktır. Türkiye'nin mısır ithalatı artarak devam edecektir. Türkiye'nin pancar üreticisinden esirgenen kamu kaynakları, AB'nin şeker pancarı üreticilerine, ABD ve Arjantin'in mısır üreticilerine, ÇUŞ'lere aktarılacaktır.

Zaten dibe vurmuş hayvancılığımız, önemli bir yem kaynağını yitirerek piyasaya teslimiyetini ilan edecektir.

Sektörde çalışan 30.000'in üzerindeki işçi işlerini yitirilecektir.

Öncelikle kapatılacak fabrikaların büyük bölümü Doğu Anadolu Bölgesi'ndekiler olacaktır. Bu fabrikaların kuruluş dönemlerindeki siyasal iktidarlara baktığımızda farklı iktidarlar zamanında kuruldukları görülecektir. Çok farklı siyasal görüşleri temsil eden hükümetler, ülke sanayinin mekansal planlamasını yaparken, salt fabrika bütçe değerini göz önüne almamışlardır. Bu fabrikaların kuruluş alanları düşünüldüğünde, ulusal ekonomiye ve yöreye oldukça önemli katkılar yapmak, kırsal kesimde istihdam yaratmak, göçü yavaşlatmak, bölgesel kalkınmışlık farklarını azaltmak gibi sosyal işlevleri de yerine getirmektedirler. Tüm bu veriler, bu yörede kurulan fabrikaların yer seçimlerinin bir mühendislik yanlışı olmadığını açıkça göstermektedir.

Sonuç olarak

Dünya ve Türkiye açısından 1989 yılı bir dönüm noktası olmuştur. Bu yılda hem soğuk savaş fiilen sona ermiş hem de Avrupa Birliği (AB), Türkiye'nin tam üyelik baş vurusunu reddetmiştir. İlginç bir biçimde Başbakan Özal, "Türkiye AB'ye alınmasa da Gümrük Birliği'ne girecektir" açıklamasını yaparak, tek yanlı bağlanma sürecinin düğmesine basmıştır.

Bu tek yanlı bağlanma sürecini ABD'de desteklemiştir. Çünkü bu süreç, AB'ne girme süreci değildi; soğuk savaş sonrası bazı büyük sermaye çevrelerinin görüşüne göre "ortada kalan" Türkiye'nin, Batı kapitalizmine tek taraflı bağlanma süreci idi.

Batı'nın ÇUŞ'leri faaliyet bölgeleri itibarıyla çok ulusludurlar. Birçok ülkede, birçok ulusun içinde faaliyet gösterdikleri için bunları ÇUŞ'ler olarak tanımlamak gerekir. Çok ulusluluk "aidiyet" açısından değildir. Bu şirketler Batı kapitalizmi içindeki özel kişi ve kurumların bir parçasıdır. Türkiye'de, Ortadoğu'da, Hindistan'da veya Rusya'da faaliyet gösteren bir ABD şirketinin kârının nihai olarak gittiği yer ABD ekonomisidir.

Batı kapitalizminin büyük şirketleri Batı dışındaki faaliyetlerinde karşılarında demokratik bir yapı görmek istemezler. Çünkü, demokratik yapı demek;

- ✓ Ülkenin ulusal çıkarlarının korunması, ulusal politikaların izlenmesi demektir.
- ✓ Ulusal kaynakların ulus yararına değerlendirilmesi demektir.
- ✓ Ulusal pazarın ÇUŞ'lerin tekeline ve denetimine bırakılmaması demektir.
- ✓ Çiftçinin, tarım sektörünün ve tarım ürünlerinin, destekli dış ürünlere karşı korunması demektir.

Günümüz dünyasında endüstriyel üretimi düşük, ekonomik ve mali örgütlenmesi yetersiz Türkiye gibi ülkelerin özellikle yabancı sermaye yatırımlarından vergi toplaması mümkün değildir. Bu nedenle bizim gibi ülkelerde devletin ekonomik gücünü büyük oranda KİT'ler oluşturmaktadır.

KİT yatırımlarının artırılması ve bu yatırımların verimli bir işleyiş içinde geliştirilmesi Türkiye'nin kalkınabilmesi için tek şanstır.

Dünyada devletin belirleyiciliği ve desteği olmadan kalkınabilmiş tek bir ülke yoktur!

Türkiye'de izlenen yol tamamıyla yanlıştır!

KAYNAKÇA

- AYDOĞAN, Metin, Türkiye'yi Bekleyen Tehlikeler Bitmeyen Oyun, Kum Saati Yayınları, İstanbul, 2002
- GÜNAYDIN, Gökhan, Türkiye Şeker Sektörü Analizi, KİGEM-TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası Yayını, Ankara, 2001
- GÜNAYDIN, Gökhan, Türkiye Tarım Politikalarına ÇUŞ'lerin Etkisi, Tarım ve Mühendislik Dergisi, Sayı: 68, Ankara, 2004
- KIYMAZ, Taylan, Dünyada ve Türkiye'de Şekerin Geleceği, Tarım ve Mühendislik, Sayı: 64-65, Ankara, 2002
- MANİSALI, Erol, Dünyada ve Türkiye'de Büyük Sermaye, Derin Yayınları, İstanbul, 2003
- MANİSALI, Erol, Kapitalizmin Temel İçgüdüğü, Derin Yayınları, İstanbul, 2004
- SUIÇMEZ, B. Remzi, Parti Program ve Bildirgelerinde Yer Alan AB Üyeliği ve Tarımla İlgili Belirlemelere İlişkin Kimi Değerlendirmeler, TMMOB ZMO AB Genişleme Sürecinde Türkiye Sempozyum Kitabı, Ankara, 2003
- TORTOPOĞLU, A. İsmet, Kamu Şeker Fabrikaları Özelleştirilmeli Mi, TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası Yayını, Ankara, 2002
- Türkiye MAİ ve Küreselleşme Karşıtı Çalışma Grubu, Tarım Bir Kültürdür Tekelleştirilemez, İstanbul, 2001
- TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası Basın Açıklamaları (www.zmo.org.tr)